

In deze paragraaf wordt de enkelvoudige hoofdzin in het algemeen behandeld.

De telefoon	gaat.				
De bank	heeft			opgebeld.	
Mijn jongste zus	woont	in Wildervank.			
Mijn vader en moeder	roken	allebei	niet.		
Volgende week	kan	ik	niet	komen.	
Die mensen	hebben	een fietsje		gekocht	voor hun zootje.
Bill Gates	kan	alles		kopen	wat hij wil.
Mijn neef	heeft	gisteren		gehoord	dat hij geslaagd is.
Omdat ze erg moe is	is	ze	vroeg naar bed	gegaan.	
Er	lag	vanmorgen	honderd euro op tafel.		

- U kunt een Nederlandse zin beschouwen als een opeenvolging van beginstuk, middenstuk en eindstuk.
- De eerste positie van een zin noemen we de eerste zinsplaats en de laatste positie de laatste zinsplaats.
- Het beginstuk bestaat uit de eerste zinsplaats en de eerste werkwoordspositie.
- Het eindstuk bestaat uit de tweede werkwoordspositie en de laatste zinsplaats.
- Tussen beginstuk en eindstuk bevindt zich het middenstuk. Het middenstuk wordt dus begrensd door twee posities voor werkwoorden: in het Nederlands staan de werkwoorden niet allemaal bij elkaar op dezelfde plaats in de zin.

zin										
begin		midden						eind		
plaats 1	plaats 2	3	4	5	X	X+1
eerste zinsplaats	eerste werkwoordspositie								tweede werkwoordspositie	laatste zinsplaats

De nummers in het schema verwijzen naar posities of plaatsen, en in het algemeen *niet* naar functies. Bijna alle plaatsen kunnen worden ingenomen door zinsdelen met verschillende functies. Niet op iedere plaats hoeft altijd een zinsdeel te staan: een plaats kan of moet wel eens leeg blijven.

In 44.3 tot en met 44.6 hebben we omwille van de eenvoud de laatste zinsplaats weggelaten. Zie hiervoor hoofdstuk 49.

De werkwoorden staan in een hoofdzin in twee posities: de persoonsvorm staat in de eerste werkwoordspositie en de andere werkwoorden staan in de tweede werkwoordspositie.

De tier nep schichtig om zich heen kijkt de trap naar de kluis af.
 De kolonel overhandigde de brief met lak verzegeld aan zijn adjudant.
 Met een wollen doekje opgepoetst zien ze er weer prachtig uit.

woord of een voorbeeld deewoord met een of meer andere zinsdelen.
 ...→ 46.6

42.8

Samenvattend overzicht

In het volgende schema geven we een overzicht van de van de volgordekenmerken van de verschillende soorten hoofdzinnen en van de bijzin.

	plaats 1	plaats 2	plaats 3, 4, 5 ..	voorlaatste plaats	laatste plaats
HOOFDZIN					
mededelend	Mijn zus Vorige week Als Jeanne uit school komt	woont hebben gaat	in Rijswijk. ze een fietsje ze altijd eerst haar kamer	gekocht opruimen.	voor hun zoontje
vraagwoord	Waar Wat	woont hebben	mijn zus? ze voor hun zoontje	gekocht?	
ja/nee-vraag		Ga Ga	je een fietsje voor je zoontje je een fietsje	kopen? kopen	voor je zoontje?
gebiedend		Ga Denk	onmiddellijk je kamer voortaan beter	opruimen. na	voor je iets doet.
BIJZIN	dat of als		mijn zus in Rijswijk ze een fietsje Jeanne uit school	gewoond heeft gaat kopen komt	voor hun zoontje

• Een bijzin begint met een verbindingswoord. → 38, 39

Ik geloof *dat* je erg ziek bent. Heb je de dokter gevraagd *of* hij komt?

Onderschikkend voegwoord

Een bijzin kan ingeleid worden door een

Weet je *wat* zijn telefoonnummer is? Misschien weet de doktersdienst *welke* arts je in het weekeinde kunt bellen.

Vragend voornaamwoord

Het ligt aan de maaltijd *die* je net gegeten hebt. Het vlees *dat* je gegeten hebt, moet bedorven zijn.

Betrekkelijk voornaamwoord

Kun je je herinneren *wanneer* je dat vlees gekocht hebt en *hoe* je het hebt bewaard en klaargemaakt?

Vragend bijwoord

Naar de winkel *waar* je het gekocht hebt, moet je niet meer toegaan.

Betrekkelijk bijwoord

Het mes *waarmee* je het gesneden hebt, was toch wel schoongemaakt? Nu is gebeurd *waar* je moeder je altijd *voor* gewaarschuwd heeft.

Voornaamwoordelijk bijwoord (of een deel ervan)

Wat is het belangrijkste aan 'de WW'?

De meest belangrijke is de WW.

dat	de telefoon	gaat	
als	de bank	heeft opgebeld	
wie	heel veel geld	heeft	
dat	hij	met mooie cijfers	geslaagd is voor zijn examen
omdat	zij	erg moe	is
hoe	ik	je zondag	kan helpen
of	je	al	weet waarom de auto het niet doet
dat	er	geen spek in de pan	zit
waar	mijn bril	in 's hemelsnaam	gebleven is
waarvoor	je	amarilpasta	kunt gebruiken

2. Schéma

Bijzinnen hebben een ander beginstuk dan hoofdzinnen, maar verder is de structuur eigenlijk hetzelfde (→ 44, 42). In een bijzin staat de persoonsvorm in de tweede werkwoordpositie, samen met de andere werkwoorden van het gezegde. Het beginstuk kan bevatten:

- een vragend of een betrekkelijk voornaamwoord; óf
- een vragend of een betrekkelijk bijwoord; óf
- een voegwoord;
- in sommige gevallen kan een vragend woord samen met het voegwoord voorkomen.

bijzin

begin	midden							eind	
1	2	3	4	X	X+1
verbindingswoord voegwoord; vragend of betrekkelijk voornaamwoord of bijwoord								tweede werkwoordpositie	laatste zinsdeel

Naam staat...

3. Subject en object in de bijzin

Ze vroeg of je nog een glas wijn wilde.
 Ik dacht dat Marion verder niets in huis had.
 Ze vroeg wat (of) je wilde.
 Ze vroeg wie (of) ik die functie wilde geven.

Het **object** komt in een **bijzin** bijna altijd na het subject. Alleen als het object een vraagwoord (→ 28, 47) is, staat het vooraan.

Ik was sprakeloos, omdat mij op dat moment een akelig vermoeden bekreep.
 Heb je gehoord dat er in Den Haag een leraar is doodgeschoten?
 Ik zag dat er in de tuin van mijn buurman vier eiken staan.
 Wist je dat er in de Rotterdamse marathon een vrouw gewonnen heeft?

Aan het subject kunnen nog andere zinsdelen voorafgaan (vergelijk 44.3.4, 44.5.3, 44.6.3). Dit gebeurt met name wanneer het subject onbepaald is.

Wat is...

4. Functie en positie van de bijzin in de hoofdzin

1. Functie

(Een wat uitgebreidere behandeling is te vinden in 49.4).

2. Posities van subjectbizzinnen

Dat het in Schotland veel regent, is algemeen bekend.
 Ik heb nooit gedacht *dat het een kwestie van levensbelang is*.

Gewone bijzinnen met de functie van subject of object staan helemaal vooraan op de eerste zinsplaats of helemaal achteraan op de laatste zinsplaats.

Het is algemeen bekend dat het in Schotland veel regent.
Het is vreemd dat Liesbeth geen andere baan zoekt.
 Merkwaardig is *het* dat ze niet allang gillend is weggelopen.
 Merkwáárdig is dat ze niet allang gillend is weggelopen.

Als de subjectsbijzin achteraan staat, verschijnt het pronomen *het* op de normale positie van het subject. Dit gebeurt meestal ook als de zin met een ander zinsdeel begint zodat het subject op de derde plaats staat. Alleen als dat andere zinsdeel contrastief voorop staat, kan het pronomen wel weggelaten worden.